

Talousarvion 2025 ja taloussuunnitelman 2026–2027 laadintaohje

Talousarviota koskevat säännökset

Kuntalain 110 § (10.4.2015/410) mukaan valtuuston on vuoden loppuun mennessä hyväksyttävä kunnalle seuraavaksi kalenterivuodeksi talousarvio ottaen huomioon kuntakonsernin talouden vastuut ja veloitteet. Sen hyväksymisen yhteydessä valtuuston on hyväksyttävä myös taloussuunnitelma kolmeksi tai useammaksi vuodeksi (suunnittelukausi). Talousarviovuosi on taloussuunnitelman ensimmäinen vuosi.

Talousarvio ja –suunnitelma on laadittava siten, että ne toteuttavat kuntastrategiaa ja edellytykset kuntien tehtävien hoitamiseen turvataan. Talousarviossa ja suunnitelmassa hyväksytään kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden tavoitteet.

Taloussuunnitelman on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen. Taloussuunnitelman tasapainossa voidaan ottaa huomioon talousarvion laadintavuoden taseeseen kertyväksi arvioitu ylijäämä. Kunnan taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään neljän vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien. Kunnan taloussuunnitelmassa tulee päättää yksilöidyistä toimenpiteistä, joilla alijäämä mainittuna jaksona katetaan.

Talousarvioon otetaan tehtävien ja toiminnan tavoitteiden edellyttämät määrärahat ja tuloarviot sekä siinä osoitetaan, miten rahoitustarve katetaan. Määräraha ja tuloarvio voidaan ottaa brutto- tai nettomääräisenä. Talousarviossa on käyttötalous- ja tuloslaskelmaosa sekä investointi- ja rahoitusosa.

Kunnan toiminnassa ja taloushoidossa on noudatettava talousarviota. Siihen tehtävistä muutoksista päättää valtuusto. Kunnanhallitus vastaa talousarvion ja taloussuunnitelman valmistelusta.

Yleinen toimintaympäristön kehitys

Kuntatalouden tulos vuodelta 2023 oli vahva ja samalla toiminnan ja investointien rahavirta kääntyi positiiviseksi. Kertaluonteisilla sote-uudistukseen liittyvillä tekijöillä oli olennainen vaikutus positiiviseen tulokseen.

Vuonna 2024 kuntatalouden toiminnan ja investointien rahavirran arvioidaan kääntyvän 1,1 mrd. euroa negatiiviseksi, sillä kuntien menot jatkavat kasvuaan. Samalla valtionosuudet ja verotulot vähenevät. Kuntahallinnon suurimman kuluerän muodostavat henkilöstökustannukset, joita sopimuskorotukset nostavat noin 3,5 prosenttia vuonna 2024. Samanaikaisesti henkilöstökustannusten kasvua hillitsee kuitenkin työttömyysvakuutusmaksun alentaminen, joka vaikuttaa myös verotuloihin positiivisesti. Kuntien verotuloja kasvattaa niin ikään keskimääräisen kunnallisveroprosentin nousu

0,07 prosenttiyksiköllä 7,51 prosenttiin sekä hallituksen päätös nostaa maapohjien kiinteistöverotuksen alarajaa. Kuntien verotulojen arvioidaan kuitenkin laskevan vuoteen 2023 verrattuna yli 5 prosentilla, sillä kunnallis- ja yhteisöverotuloista poistuu sote-uudistukseen liittyvä noin 1,3 mrd. suuruinen verohäntä.

Kuntien saamat valtionosuudet laskevat muun muassa sote-siirtoon liittyvän tarkistuksen sekä hallitusohjelman mukaisen indeksisäästön vuoksi. Tulevaisuudessa syntyvyys kasvaa suurissa kaupungeissa, mutta suurimmassa osassa kuntia se pienenee. Haasteeksi voi muodostua kuntien palveluiden eriarvoistuminen, kun entistä suurempi osa kuntien tehtävistä käsittää lasten ja nuorten tarvitsemia palveluita. Tällöin ennakoiva suunnittelu palveluiden järjestämisessä nousee kunnissa entistä tärkeämpään rooliin.

Kuntatalouden tulojen ja menojen rakenteellinen epätasapaino syvenee lähivuosina sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksesta huolimatta. Kuntatalous heikkenee erityisesti kasvavien kustannusten, investointipaineiden ja sote-uudistukseen liittyvien valtionosuuksien täsmäytysten ja takaisinperinnän seurauksena. Heikkenevä kuntatalouden tilanne asettaa haasteita kunnille ja vaatii huolellista suunnittelua ja toimenpiteitä tulevaisuuden varalle. Koulutuksen palvelutarve pysyy laskevana lähivuosina syntyvyyden ja ikäluokkien pientymisen vuoksi.

Riskienhallinta

Talousarvion laadintaprosessin yhteydessä on tarkasteltava kokonaisvaltaisesti kaikkia organisaation toimintaan liittyviä riskejä.

Talousarvion laadinnan yhteydessä talousarvioissa esitettyihin taloudellisiin ja toiminnallisiin tavoitteisiin liittyvät riskit on tunnistettava, analysoitava, sekä arvioitava niiden merkitys suhteessa asetettuihin tavoitteisiin ja organisaatioon.

Vuosikate

Yhteenlaskettujen vuosikatteiden pitää ylittää suunnitelmakaudella 2024 – 2026 suunnitelman mukaiset poistot ollakseen tasapainossa. Tasapainoisen talouden turvaamiseksi vuosikatteen tason tulisi olla koko kunta huomioiden noin 800 000 euroa vuosittain, riippuen vuosittaisten investointien tasosta.

Lainat

Kärsämäen kunnan lainamäärä oli vuoden 2023 lopussa 9,7 milj. euroa, 3 992 e/asukas, konsernin lainamäärä oli 18,7 milj. euroa, 7 650 e/asukas. Tavoitteena on edelleen pitkällä aikavälillä vähentää korollisten lainojen määrää.

Verotulot

Verotuloarvio perustuu 15.8.2024 veroennustekehikkoon, jossa kunnan tuloveroprosentti on 9,50. Talousarvioraami sisältää yleisen kiinteistöveron alaisten rakennusten veroprosentin korottamisen 0,1%, Vakituisten asuinrakennusten kiinteistöveron korottamisen 0,1% sekä muiden asuinrakennusten kiinteistöveron korottamisen 0,4%. em. korotusten vaikutus on yhteensä noin + 90 000 euroa. Em. korotukset huomioiden Kuntaliiton veroennusteen mukaan Kärsämäen verotulot vuonna 2025 olisivat 5,07 milj. euroa.

Kärsämäki							S 1 000 €
0							
Yhteenveto							
TILIVUOSI	2022	2023	2024**	2025**	2026**	2027**	
Verolaji							
Kunnallisvero	6 798	2 940	3 474	3 615	3 810	3 884	
<i>Muutos %</i>	7,7	-56,8	18,2	4,1	5,4	2,0	
Yhteisövero	1 271	822	619	595	624	659	
<i>Muutos %</i>	12,0	-35,3	-24,8	-3,9	5,0	5,5	
Kiinteistövero	652	669	771	860	865	865	
<i>Muutos %</i>	10,8	2,6	15,3	11,5	0,5	0,0	
VEROTULO KIRJATTAVA	8 720	4 431	4 863	5 069	5 299	5 407	
<i>Muutos %</i>	8,5	-49,2	9,8	4,2	4,5	2,0	

Valtionosuudet

Valtionosuuksien osalta uusin arvio pohjautuu Valtiovarainministeriön ja Kuntaliiton ennakkolaskelmiin 8.8.2024, joiden mukaan tämän hetken arvio Kärsämäen kunnan valtionosuuksista vuonna 2025 on n. 4,8 milj. euroa. Em. summa sisältää TE-valtionosuudet vuodelle 2025. TE-valtionosuudet huomioituna valtionosuusrahoitus vähenee noin 172 000 euroa vuoteen 2024 verrattuna.

Meneillään olevan valtionosuusuudistuksen vuoksi suunnitelmavuosiin 2026 ja 2027 liittyy merkittävää epävarmuutta.

Maksut ja taksat

Valtion talousarvioehdotuksen mahdollistavat maksujen korotukset on otettava täysimääräisinä käytäntöön. Muille maksuille on tehtävä vähintään kustannustason nousun suuruinen tarkistus vuosittain.

Toiminnalliset tavoitteet

Talousarvion 2025 toiminnalliset tavoitteet johdetaan uudesta kuntastrategiasta. Tavoitteiden tulee olla realistisia, konkreettisia ja mitattavia. Tavoite on päämäärä, sillä kuvataan tulos, joka saavutetaan toimintaa varten annetuilla määrärahoilla talousarviovuoden aikana.

Tavoitteista laaditaan erilliset taulukot. Talousarvion laadinnassa on huomioitava, että valtuuston käsittelyssä olevien tavoitteiden tulee olla helposti seurattavia ja mitattavia. Hallintokuntien strategiset tavoitteet esitetään yhdenmukaisesti kuten vuoden 2024 talousarviossa.

Tytäryhtiöt

Tytäryhtiöiden tulee talousarvioissaan tavoitella positiivista tulosta. Yhtiöiden maksut, taksat ja vuokratasot tulee tarkistaa vastaamaan kohonnutta kustannustasoa. Tytäryhtiöt noudattavat tätä talousarvion laadintaohjetta soveltuvin osin.

Toimintamenot ja -tulot

Vain välttämättömät ja todelliset määrärahat ja tuloarviot varataan talousarvioon. Talousarvion 2025 valmistelussa huomioidaan tilinpäätösten 2022 ja 2023 sekä talousarvion ja toteutuman 2024 analysointi ja vuodelle 2025 tiedossa olevat muutokset.

Menopaineita vuoden 2025 toimintakuluissa aiheuttavat yleisen kustannuskehityksen nousu ja kunta-alan palkkaratkaisun vaikutus.

Käyttötalouden menoesitykset on käytävä tiukasti läpi. Aineiden, tarvikkeiden ja tavaroiden ostoja leikataan 5-10% erikseen ilmoitettavalla tavalla.

Hallintokunnilta edellytetään huolellista paneutumista myös vuosien 2026-27 taloussuunnitelman valmisteluun, jotta talouden vakauttamiselle saadaan realistiset pohjaluvut. Oleellista on huomioida menoissa ja tuloissa sellaiset toiminnalliset muutokset, jotka perustuvat tuleviin lainsäädännöllisiin velvoitteisiin tai tiedossa oleviin volyymin muutoksiin.

Palkat ja henkilöstökulut

Kunta-alan nykyinen sopimuskausi päättyy 30.4.2025, joten vuodelle 2025 voi tulla jo tiedossa olevien sopimuskorotusten lisäksi muita sopimuskorotuksia. Niiden suuruus ja ajankohta selviävät keväällä 2025 käytävissä neuvotteluissa. Kunta-alan vuoden 2025 tiedossa

olevat sopimuskorotukset huomioon otettuna 1.2.2024 keskitetyn erän ajankohdan siirrosta tulleet muutokset:

		KVTES	OVTES pl. osio G	OVTES osio G	TS
1.2.2025	Kehittämisohjelmaerä (keskitetty erä)***	0,40 %	0,20 % + 0,10 %	0,40 %	0,30 %
1.6.2025	Kehittämisohjelmaerä (paikallinen erä)**	0,40 %	0,50 %	0,40 %	0,50 %

Henkilöstökustannuksiin vuodelle 2025 varataan 4 % korotusvaraus kuluvan vuoden enusteeseen verrattuna.

Henkilöstömäärärahat tulee budjetoida siten, että henkilöstön määrä ei lisääny, ellei sille ole toiminnallista perustetta. Määrärahaa ei varata virkoihin/toimiin, joita ei täytetä.

Kevan ensimmäinen toukokuussa 2024 julkaistu arvio Kärsämäen kuntakohtaisesta tasausmaksusta vuodelle 2025 on 173 856 euroa. Lopullinen tasausmaksu vuodelle 2025 vahvistetaan joulukuussa 2024 ja se voi poiketa tässä budjetointiohjeessa julkaistusta arviosta.

Keskeiset muutokset

Vuoden 2025 talousarvion ja vuosien 2026 -2027 taloussuunnitelman valmistelussa tulee huomioida seuraavat muutokset:

- TE-palveluiden siirtyminen kunnille 1.1.2025 alkaen sekä työmarkkinatukimaksujen vastuiden lisääntyminen
- Pohteelle vuokrattujen tilojen jatko v.2026 eteenpäin, sote-kiinteistöjen yhtiöittäminen
- Eläköitymiset ja tehtävien täyttötarve tapauskohtaisesti
- Uimahallin ja Saviselän koulun jatkon linjaaminen
- Valtionosuusuudistus v. 2026

Investoinnit

Lähtökohtaisesti vuoden 2024 talousarvon investoinneissa toteutetaan aiemmin päätetyt investoinnit sopeuttaen investointiohjelma talouden kantokykyyn investointihankkeita priorisoimalla. Investointien alaraja on 10 000 euroa eli investointiosaan ei budjetoida hankkeita,

joiden kustannukset alittavat 10 000 euroa. Hallintokuntien tulee esittää investointitarpeensa kunnanjohtajalle 27.9.2024 mennessä.

Aikataulu

Vuoden 2024 veroprosentit on tarkoitus vahvistaa 6.11.2023 valtuustossa. Lautakuntien tulee antaa esityksensä vuoden 2025 TA:n ja vuosien 2026-27 TS:n osalta **25.10.2024 mennessä**. Valtuuston päätettävänä vuoden 2025 talousarvio on tarkoitus olla 11.12.2024.